

Crucea de piatră de la Ulmet-Stoina, arc peste timp

Claudiu Stancu

Obiceiurile și tradițiile sunt sfinte pentru olteni. Când vine vorba de petrecerea sărbătorilor de iarnă, de zile sfinte, sau de ce nu, de pomenirea morților, oltenii știu că tradițiile trebuie păstrate și respectate cu sfințenie. Același lucru se întâmplă și cu „postarea” unor cruci de lemn la porți, numite cruci de jurământ, un obicei străvechi, unic în România. În mai toate satele din Gorj, oamenii pun la porți, pentru cinstirea morților, cruci frumos pictate, în culori vi. Dacă te aventurezi, pentru o clipă, să cutreieri județul, în lung și în lat, vei avea surprinderea ca la fiecare poartă să găsești „înfiptă în pământ” o cruce de lemn, pictată naiv, pentru pomenirea morților. Crucile vechi, unele chiar și sute de ani se pot distinge ca fiind elemente esențiale pentru cultura gorjenească.

În mai toate zonele județului se află astfel de cruci, care poartă, peste ani, tradiția și obiceiul gorjenilor. Pe la mai toate porțile, gorjenii și-au post câte o cruce, alteleori mai multe, cruci pentru pomenirea morților, așa cum sunt denumite. Există și cruci de căpătâi, așezate la mormântul mortului, dar există și cruci de trecere, cruci așezate lângă podețe, sau ape, amintind faptul că pe acolo se află o trecere, având simboluri care mai de care mai interesante, în funcție de specificul zonei. Nu în ultimul rând gorjenii nu au uitat de crucile de izvoare, care sunt așezate, de obicei, în apropierea unei ape, unui râu, sau unei fântâni, amintind că acolo există o sursă de apă. Aceste cruci se pot distinge și prin specificul mesajelor, care îndeamnă călătorul să vină și să se „adape” din apa aflată în apropiere. În satele Gorjului se păstrează un obicei vechi, acela de a așeza, pentru pomenirea morților, trei cruci. Prima dintre ele, cea de căpătâi este crucea care îl va proteja pe cel decedat, în lumea de dincolo, cea de-a doua crucea de jurământ, este crucea care se pune la o fântână și cea de-a treia la o răscruce. Potrivit localnicilor acestei comune, aceste cruci, puse la răscruce sau lângă fântâni simbolizează spălarea sufletului celui mort de păcate. Despre aceste cruci, etnograful Ernest Bernea arăta că pentru țaranul român ele au reprezentat ... *expresia vieții anonime a satelor, un îndreptar și o măsură a drumurilor, un sprijin al urâtului și al singurătății sale lăuntrice..*¹

Începând cu secolele XVII- XVIII, crucile-troițe se făceau din piatră, grație trăinicieii materialului folosit pentru sculptarea lor, multe dintre acestea, scrise cu litere chirilice, dăinuind până în zilele noastre. În Gorj mai există 11 astfel de troițe, declarate monumente istorice. Troițele au avut un rol bine definit în societatea feudală, fiind ridicate pentru a comemora o bătălie, pentru a marca locul unor foste monumente (ca în cazul Crucii lui Ursache de la Polovragi, ridicată pe locul unei cetăți dacice), sau pentru a aduce la cunoștință o lege sau o hotărâre domnească. De asemenea, crucile de piatră mai aveau rol de hotar între localități-cazul crucii de la Stoina- sau acela de a aduce în atenția comunității și a trecătorilor numele unor

¹ Ernest Bernea, *Civilizația română sătească*, București, 2006, , p. 122

persoane sau întregi familii ce au avut rol de donatori. Ele se numesc și cruci de drum, pentru că erau ridicate pe marginea drumurilor, unele dintre ele marcând în prezent drumuri dispărute. La început, numai neamurile de rang boieresc ridicau cruci, dar mai târziu au început și oamenii de condiție mai modestă să le ridice.

Obiceiul de a ridica astfel de monumente a continuat și în secolul XIX, de exemplu crucea din Logrești, dar aceasta nu mai este scrisă în chirilică și nici monument istoric nu a fost declarată, cu toate că a fost ridicată în anul 1930. În prezent, troițele se construiesc din lemn. Cele 11 cruci de piatră scrise în chirilică ce mai există în Gorj se află la: Târgu Jiu, Stoina (sat Ulmet), Turburea (sat Spahii), Turburea (sat Poiana), Polovragi (Crucea lui Ursache), Bengești Ciocadia (sat Perești), Bengești Ciocadia (sat Bengești Ciocadia -2), Bengești Ciocadia (sat Bălcești - a lui Popa Ilie), Câlnic (sat Câlnic) și Prigoria (sat Bucșana).

Crucea de la Ulmet-Stoina

Crucea de piatră de la Stoina se află amplasată în hotarul dintre satele Ulmet și Mielușei, lângă baltă, în apropierea casei lui Ion Sandu, fiind o cruce de pomenire ridicată la 9 decembrie 1783, conform transliterării textului slavonesc. În *Lista monumentelor istorice din județul Gorj*, unde figurează având codul LMI 2004 : GJ -m -B -09504 și LMI 1991 : D0041, este atestată fie 1782 sau 1784. Are următoarele dimensiuni: 208/67/40/22 cm, literă de 3 cm, în relief, cioplită în piatră. În momentul de față, deși a fost curățată de curând, textul se poate citi cu greutate,

în unele părți fiind ilizibil. Are inscripții în relief pe toate fețele, inscripțiile fiind, în fapt, un pomelnic dăltuit în piatră și nu are soclu, fiind prinsă în postament de beton. Crucea a avut deasupra o terminație din piatră, de forma unui cap de berbec stilizat, care azi nu se mai păstrează, conform declarațiilor unor bătrâni ai satului Ulmet. De asemenea bătrânii satului mai credeau că ar fi fost ridicată în memoria celor căzuți dintre localnici, în luptele cu turcii și tătarii ce invadeau adeseori aceste meleaguri²

Monumentul de la Stoina a fost studiat în 1960 de istoricul Constantin Bălan, cercetător al Institutului de Istorie Nicolae Iorga din București. Are o importanță deosebită pentru această zonă geografică, atestând existența unor comunități creștine puternice din cele mai vechi timpuri, pe aceste meleaguri ce au stat la baza formării actualelor sate componente ale comunei Stoina. Crucea cuprinde următoarele inscripții, practic un *pomelnic* daltuit în piatră pe cele trei laturi ale sale: **1. Față:** .. IIS... (US) HR (ISTOS), MR DUU (MAICA DOMNULUI) NI...KA,... MATEI, MARKU, LUKA , IOAN Cu vreaia Tatălui și cu ajutoriu Fiului cu săvârșiria Duhului Svântu, aminu ...obcina ce se cheamă Dealu popa Nicolae Știreac.....obcina Paraschiva.În hramu Svântului Nicolae și a Priacuvioasa Paraschiva, această svântă Troiță făcută de Nicola Burlieanu spre pomenirea: Nicola Burlieanu, Nicolae Drăghici, Marica, Mitrică Istratiie, Păuna, Mariia, Bălașa, Manda, Niță, Cârstina, Păuna, Costandinu, Ioana, Ilinca, Sofia ...Pârvu, Ioana, Radu, Neagoe, Stana, Dinu, Stan, Voica, Dumitru, Petriea, Năsturica, Ionu, Radu, Tudora.- **2. Latura din dreapta:**” ...Ancuța, Stanca, Stoica, Olimpia monahia, Andrei, Elina, Ioanid, Melania, Marghialo, Marga, Ionu, Opria, Nicola, Călina, Dionid, Matei erei, Dumitrașco ereu, Nicola, Pătru, Mariia, Costandina, Floarea, Preda, Ancuța, Lița, Malcoci, Mariia, Dumitrașco, Marin, Marița, Nicola, Preda, Radu, Andronachie, Safta, Dumitrașco, Costandinu, Ioanu, Pârvu ...cu tot neamu lor...” – **3. Latura din stânga :**”...Dechemvrie 9, leatu 7292 (1783)...Jipan Neagoe, Radu, Todoran, Gheorghe, Mușatu, Mariia, Ioanu, Avramu, Ilinca, Dumitrana, Ioana, Dumitrașco ereu, Safta erița, Păuna, Neacșa, Nicola, Preda, Mihartu, Mihai, Nicola, Bunia, Frâncu, Dumitru, Istratie, Mariia, Lazăr, Ioan, Rada, Riza, Pătru, Petra, Idița, Gheorghe, Niță, Ioana, Pârvu, Radu, Costandina, Ioana, Mariina, Ionu, Mateiu , Balea, Mărica, Anca, Mariia, Ioana, Ilina, Dumitra, Istratie, Tărșița, Matea... cu tot neamul..” .³

Această cruce a fost restaurată și resfințită la 15 august 1999, cu ocazia Sfintei sărbători a Adormirii Maicii Domnului, prin strădania primarului de atunci, Constantin Vlăduțu. Și în prezent, creștinii acestor sate continuă tradiția ridicării de troițe, de această dată din lemn, la răscruci de drumuri sau spre amintire a celor trecuți spre veșnicie din neamul lor.

² Dumitru Hobeau, *Monografia comunei Stoina 1927*, în manuscris, aflat în colecție personală , fragment, p.16

³ Transliterare personală a textului paleoslav.